ΜΙΑ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΗΑΤΙΚΗΣ ΜΑΣΚΑΣ

Πότε ἄρχισε ἡ μόδα τῆς μάσκας. Οἱ πρωτόγονοι λαοὶ καὶ ἡ μάσκες τῶν θεῶν τους. Ἡ μάσκα στὸ Κινέζικο θέατρο. Τὰ πρεσωπεῖα στὸ ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ θέατρο. Τὰ θεατρικὰ προσωπεῖα στὴ Ρώμη. Ἡ χρῆσις τῆς μάσκας κατὰ τὸν μεσαίωνα. Οἱ προσωπιδοφόροι καὶ τὰ ἐγκλήματα. Πότε καταργήθηκε ἡ μάσκα.

Ἡ συνήθεια νὰ φοράμε μάσκες τὴν Ἀποκρηὰ πρωτοδγῆκε στὴν Ἰταλία καὶ μάλιστα στὴ Βενετία κατὰ τὸν XVI αἰῶνα.

Γιατί ὅμως νὰ σκεπάζουμε τὸ πρόσωπό μας μὲ μάσκα; Γιατί ἀπλούστατα μᾶς ἀρέσει νὰ κρυβοῦμε τὴ φυσιογνωμία μας καὶ ν' ἀλλάζουμε τὴν προσωπικότητά μας ἱκανοποιώντας ἔτσι μιὰ ρομαντικὴ ἐπιθυμία καὶ δίνοντας τὴ γοητεία τοῦ ἀγνώστου στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μας...

Ὡστόσο, ἂν θελήσουμε νὰ ἐξετάσουμε πότε πρωτοφάνηκε ἡ μάσκα στὸν κόσμο, θὰ ἰδοῦμε ὅτι ἡ καταγωγή της χάνεται στὰ πανάρχαια χρόνια, γιατὶ τὴν συναντᾶμε στὰ ἔθιμα καὶ στὶς θρησκεῖες τῶν πρωτογόνων λαῶν.

Οἱ ἄγριοι λαοὶ δὲν μποροῦσαν νὰ φανταστοῦν τοὺς Θεούς τους μὲ τὴ συνηθισμένη μορφὴ τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ οἱ πρῶτοι τους ἱερεῖς, θέλοντας νὰ παρουσιάσουν τοὺς Θεοὺς μὲ μιὰ μορφὴ ἀσυνήθιστη κι' ἐξωτική ἐτοιμάζαν μάσκες ποὺ παρίσταναν τὴν μιὰν ἢ τὴν ἄλλη θεότητα σὲ διάφορες ἐκφράσεις. Κάποιος ἰθαγενὴς ἔπειτα φόρεσε αὐτὲς τὶς μάσκες κι' ἄρχισε νὰ κάνη τὶς κατάλληλες κινήσεις, προσαυτοποιώντας ἔτσι τόσο τέλεια τὸ Θεὸ ποὺ παρίσταγε, ὥστε κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος θεωρήθηκε ὡς ζωντανὴ θεότης καὶ λατρευόταν σὰν νὰ εἶχε θεϊκὲς δυνάμεις.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν αἰτία λοιπὸν ἄρχισε ἡ λατρεία τῆς μάσκας, μιὰ λατρεία ποὺ τὴν συναντοῦμε σ' ὅλους τοὺς πρωτόγονους λαοὺς τῆς γῆς, ἀκόμη καὶ σήμερα.

Σήμερα, ἡ πιὸ παράξενες μάσκες, εἶνε ἡ Κινέζικες καὶ ἡ μάσκες τοῦ Σιάμ. Στὸ Κινέζικο θέατρο οἱ ἠθοποιοὶ φοροῦν διάφορες μάσκες, ποὺ ἔχουν συμβολικὸ χαρακτῆρα καὶ ἀντικαθιστοῦν τὴν φυσικὴ ἔκφραση τοῦ προσώπου. Ἔτσι, ὅταν πεθαίνει ἕνας Κινέζος ἠθοποιὸς ἀπάνω στὴ σκηνὴ ἀλλάζει ἀμέσως τὴ μάσκα του καὶ φοράει ἐκείνη ποὺ συμβολίζει τὸ θάνατο.

Ἡ μάσκες τῶν λαῶν τῆς Ἀφρικῆς συνδιάζονται μὲ ὁλόκληρη τὴν μεταμφίεσι τοῦ σώματος. Ἡ μάσκες αὐτὲς ἔχουν διάφορες μορφὲς καὶ παριστάνουν τοὺς δαίμονας τοῦ δάσους, τῆς λίμνης, τῶν βοινῶν καὶ, πολλὲς φορές, τρομαχτικὲς ἀπομιμήσεις τῆς μορφῆς ἀγρίων θηρίων καὶ ζώων.

Ἄλλες πάλι παριστάνουν τὰ κακὰ πνεύματα ποὺ ἐξορκίζοιν τὸ κακὸ μάτι, ἐξευμενίζοιν τὶς ψυχὲς τῶν νεκρῶν καὶ βοηθᾶνε τὸ γιάτρεμμα τῶν ἀρρώστων.

* * *

Στὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ θέατρα ἡ μάσκες ἀποτελοῦσαν τὸ σπουδαιότερο μέρος τῆς μεταμφιέσεως τοῦ ἠθοποιοῦ. Ἡ μάσκα τότε χρησίμευε γιὰ νὰ δίνη στοὺς θεατὰς τοὺς τύπους τῆς τραγωδίας καὶ τῆς κωμωδίας, ἔτσι ὅπως τοὺς ἤθελε ἡ παράδοσις.

Ἡ θεατρικὲς μάσκες τῶν ἀρχαίων στὴν ἀρχὴ ἦταν ἀπὸ ξύλο. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως τελειοποιήθηκε ἡ κατασκευή τους καὶ γινόντουσαν ἀπὸ δέρμα καὶ κομμὰ φορὰ κι' ἀπὸ ἀσῆμι, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ δίνουν ἕνα μεταλλικὸ τόνο στὴ φωνὴ τοῦ ἠθοποιοῦ ποὺ τὶς φοροῦσε.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν μεγάλη ποικιλία ἀπὸ μάσκες, ποὺ ἀνταποκρινόντουσαν σὲ κάθε ἡλικία, φῦλο, κοινωνικὴ τάξι, φυλὴ καὶ χώρα. Ὑπολογίζοιν ὅτι ὑπῆρχαν 25 εἴδη γιὰ τὶς μάσκες τῆς τραγωδίας (θεοὶ καὶ θεές, ἥρωες, βασιλεῖς καὶ βασίλισσες, ἱερεῖς, σκλάβοι) καὶ 40 εἴδη γιὰ τὶς μάσκες τῆς κωμωδίας.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς θεατρικῆς μάσκας ἀποδίδεται στὸν Αἰσχύλο, ὁ ὁποῖος ἦταν κι' ὁ πρῶτος ποὺ καθόρισε τοὺς πέντε κλασσικοὺς τύπους τῶν ἑλληνικῶν προσωπείων. Τὸν τύπο τοῦ γέροντος, τοῦ νέου, τῆς ἐλευθέρας γυναικός, τοῦ δούλου καὶ τῆς δούλης...

* * *

Οἱ Ρωμαῖοι ἄρχισαν νὰ μεταχειρίζονται τὴν θεατρικὴ μάσκα μόνο κατὰ τὸν τελευταῖο π. Χ. αἰῶνα. Κι' ὁ πρῶτος ποὺ τὶς φόρεσε στὴ Ρώμη ἦταν ὁ περίφημος ἠθοποιὸς Ρ ό τ σ ι ο υ ς γαλατικῆς καταγωγῆς καὶ στενὸς φίλος τοῦ Κικέρωνος.

Λένε μάλιστα ὅτι ὁ Ρότσιους μεταχειρίστηκε τὶς θεατρικὲς μάσκες γιὰ νὰ κρύψη μιὰ παραμόρφωσι ποὺ εἶχε στὸ ἕνα μάτι του.

Ἀπὸ αὐτὸν λοιπὸν διαδόθηκε στὴ Ρώμη ἡ συνήθεια νὰ φοροῦνε ὅλοι οἱ ἠθοποιοὶ θεατρικὰ προσωπεῖα κατὰ τὶς παραστάσεις, ὄχι γιὰ νὰ κρύβουν βέβαια τὸ πρόσωπό τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐκδηλώνουν πιὸ ἔντονα τὸν χαρακτῆρα τοῦ ρόλου τους.

Στὴ Ρώμη τότε ἐπικρατοῦσε καὶ ἡ ἀκόλουθη συνήθεια: ὅταν ἕνας ἠθοποιὸς δὲν ἱκανοποιοῦσε μὲ τὸ παίξιμό του τοὺς θεατάς, ὄχι μόνο δεχόταν ὁλόκληρη βροχὴ ἀπὸ κάθε εἴδους λαχανικά, ἀλλὰ καὶ ὑποχρεωνόταν νὰ βγάλη τὴ μάσκα του καὶ νὰ δείξη στὸν κόσμο τὸ πρόσωπό του. Οἱ θεατὲς τὸν θεωροῦσαν δηλαδὴ ἀνάξιο νὰ φορέσῃ πειὰ τὸ θεατρικὸ προσωπεῖο κι' αὐτὸ ἦταν ὁ μεγαλείτερος ἐξευτελισμὸς ποὺ μποροῦσε νὰ πάθη ἕνας καλλιτέχνης ἐκεῖνα τὰ χρόνια.

Ἡ χρῆσις τῆς μάσκας στὸ θέατρο ἄρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ ἐξελίσσεται συγχρόνως μὲ τὴν κατάρρευσι τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας κι' ἔπαψε τελείως μὲ τὴν πτῶσι της.

Ἀπὸ τότε δὲν τὴν ξαναβλέπουμε παρὰ μονάχα τὴν ἐποχὴ ποὺ γεννήθηκε στὴν Ἰταλία ἡ «Κωμωδία τῆς Τέχνης», ἀπὸ τὴν ὁποία κατάγεται ἴσως τὸ νεώτερο θέατρο.

Τώρα πειὰ ὅμως ἡ μάσκες δὲν ἐξεδήλωναν, ὅπως ἡ ἀρχαῖες, κανένα εἰδικὸ αἴσθημα καὶ δὲν ἀντιπροσώπευαν τύπους καὶ χαρακτῆρες. Ἡ μάσκες στὸ Ἰταλικὸ θέατρο δὲν εἶχαν καμμιὰ ἔκφρασι. Ἦταν ἕνα ἁπλὸ στόλισμα τοῦ ἠθοποιοῦ. Κι' ὁ πρῶτος ποὺ τὴν κατάργησε τελειωτικὰ στὸ θέατρο ἦταν ὁ Γκολντόνι, ὁ ὁποῖος ἐμάθαινε τοὺς ἠθοποιοὺς τῶν ἔργων του νὰ παίξουν ἴδιχως θεατρικὰ προσωπεῖα.

* * *

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὶς μάσκες τοῦ θεάτρου, ἔχουμε καὶ τὶς κοινὲς μάσκες ποὺ φοριόντουσαν τὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου ἀπὸ τὶς ἑταῖρες καὶ τοὺς ἄσωτους πατρικίους.

Ἡ ἑταῖρες τότε ἄρχισαν γιὰ πρώτη φορὰ νὰ φορᾶνε μάσκες γιὰ νὰ διατηροῦν δροσερὸ τὸ πρόσωπό τους, συνήθως τὴ νύχτα. Πολλὲς φορὲς ὅμως τὶς φοροῦσαν καὶ τὴν ἡμέρα κι' ὅταν πήγαιναν σ' ἐπιτκέψεις ἢ δεχόντουσαν τοὺς φίλους των.

Κι' αὐτὴ ὅμως ἡ συνήθεια χάθηκε μὲ τὴν πτῶσι τῆς αὐτοκρατορίας καὶ δὲν ξαναφάνηκε παρὰ μόνο περὶ τὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνος στὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἰταλία.

Ἡ κυρίες τῆς Αὐλῆς τοῦ Φραγκίσκου τοῦ 1ου φοροῦσαν κι' αὐτὲς μάσκες γιὰ νὰ διατηροῦν δροσερὸ τὸ πρόσωπό τους καὶ νὰ τὸ προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ἥλιο ἢ τὸν ἀέρα. Ἡ μάσκες τους αὐτὲς ἦσαν ἀπὸ μαῦρο βελοῦδο, φοδραρισμένο μὲ ἄσπρο ταφτὰ κι' ἔφταναν ὡς τὸ στόμα.

Τὴν ἐποχὴ ἄλλως τοῦ Ἐρρίκου τοῦ IV, μόνο οἱ μεγάλοι εὐγενεῖς καὶ ἡ κυρίες τῆς ἀριστοκρατίας εἶχαν τὸ προνόμιο νὰ φοροῦν παρόμοιες μάσκες.

Οἱ χρονικογράφοι ἀναφέροιν ὡστόσο ὅτι σιγὰ-σιγὰ ἡ συνήθεια αὐτὴ ἄρχισε νὰ γενικεύεται κι' ἔτσι ἄρχισε ὅλος ὁ κόσμος νὰ φοράη μάσκες στὰ πανηγύρια, στὶς γιορτὲς καὶ στοὺς γάμους. Ὅλ' αὐτὰ μάλιστα τὰ γλέντια κατέληγαν πάντα σὲ ἀφάνταστα ἄργια, τὰ ὁποῖα κρατοῦσαν ὁλόκληρες ἑβδομάδες...

Ἐπειδὴ ὅμως γινόντουσαν πολλὰ ἐγκλήματα ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ἀπὸ τοὺς κακοποιοὺς ποὺ ἔκρυβαν τὸ πρόσωπό τους κάτω ἀπὸ μάσκες, ἡ συνήθεια αὐτὴ καταργήθηκε μ' αὐστηροὺς νόμους. Ὅποιος τολμοῦσε νὰ φορέσῃ μάσκω ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς Ἀποκρηᾶς, καταδικαζόταν ἀμέσως σὲ θάνατο.

Ὡστόσο, ἐπὶ Λουδοβίκου XIV ἡ μάσκα ἔγινε πάλι τῆς μόδας.

Μὰ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι τὴν κατάργησε ὁριστικά. Οἱ δημοκρατικοὶ τοῦ 89 ἐψήφισαν αὐστηροὺς νόμους κι' ἀπαγόρευσαν τὶς μάσκες καὶ τὶς μασκοφάτες ὡς μιὰ προσβολὴ κατὰ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρεπείας.

Ἀπὸ τότε λοιπὸν δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ «μασκαρεύεται» ὅποτε θέλει, ὅπως ἄλλοτε, παρὰ μονάχα ὅταν ἔρθει ἡ Ἀποκρηά, μιὰ περίοδος δηλαδὴ τρελλῆς χαρᾶς κι' εὐθυμίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ καθένας θέλει νὰ ξεχάσῃ, ἔστω καὶ μιὰ φορὰ τὸ χρόνο, τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ δείξῃ στοὺς ἄλλους ἕνα ψεύτικο πρόσωπο...

ΜΙΚΡΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΓΙΑ ΝΑ ΜΗ ΛΕΡΩΣΗ!...

Ἕνας κινικὸς φιλόσοφος πῆγε κάποτε στὸ μέγαρο ἑνὸς πλουσιόπλουτου συμπολίτου του. Ὅταν λοιπὸν βρέθηκε ἀνάμεσα σ' ἐκείνην τὴν ἀφάνταστη πολυτέλεια, ὅπου ὅλα ἔλαμπαν κι' ἀστραπόβολοῦσαν, πλησίασε τὸν οἰκοδεσπότη καὶ τὸν ἔφτυσε κατάμουτρα!

Ὅπως ἦταν φυσικό, τὸν ἄρπαξαν ἀμέσως καὶ τὸν ὁδήγησαν στὴ φυλακή. Ὁ κινικὸς ὅμως διαμαρτυρόταν κι' ἔλεγε:

— Πέστε μου, στὸ Θεό σας, ποῦ θέλατε νὰ φτύσω; Ἐπάνω στὰ πολύτιμα ἔπιπλα; Θὰ τὰ λέρωνα... Διάλεξα λοιπὸν γιὰ νὰ φτύσω τὸ λιγώτερο καθαρὸ καὶ ὡραῖο μέρος. Κι' αὐτὸ ἔτυχε νάναι τὸ πρόσωπο τοῦ οἰκοδεσπότη.